

Рощик І. А.

кандидат економічних наук, доцент кафедри трудових ресурсів і підприємництва
Національного університету водного господарства та природокористування, Рівне, Україна,
i.a.roshchuk@nuwm.edu.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3155-2727>

ОСВІТНЯ ПІДТРИМКА ВЕТЕРАНІВ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ТА США*

Анотація. Актуальність статті зумовлена необхідністю забезпечення гнучкості, державотворчої функції та функції справедливого розподілу освітньої підтримки ветеранів, чисельність яких із початком повномасштабної війни в Україні збільшилася. Мета статті – провести порівняльний аналіз механізмів освітньої підтримки ветеранів України та США шляхом логічного узагальнення й порівняння законодавчих норм. З'ясовано, що напрями витрачання підтримки, типи програм навчання та права дітей ветеранів в Україні подібні до американських, хоч і менш розвинені. Решта характеристик механізму освітньої підтримки ветеранів цілком відмінні, отже, український механізм є менш гнучким і недостатньо відповідає сучасним запитам суспільства. Методом наукового абстрагування встановлено, що в обох країнах законодавство про освітню підтримку ветеранів забезпечує економічну, соціальну, психологічну й культурну функції та сприяє реінтеграції ветеранів у суспільство після демобілізації, однак в Україні це відбувається з багатьма обмеженнями. Крім того, освітня підтримка в США має чітко виражену державотворчу функцію та функцію справедливого розподілу, які не розвинені в Україні. Для підвищення ефективності українського механізму освітньої підтримки пропонується доповнити його такими складовими, як диференційовані гранти; купівля будь-яких освітніх послуг, що визнані Міністерством у справах ветеранів України; співфінансування навчання закладами освіти, роботодавцями, самими ветеранами; необмежені терміни використання допомоги; передача допомоги подружжю. Для залучення й утримання людського капіталу в силах оборони обсяг освітньої підтримки варто узалежнити від терміну військової служби. Такий підхід також дасть змогу забезпечити дистрибутивну справедливість підтримки: що довша служба, більші втрати та пов'язані з нею обмеження, то більшою є підтримка як компенсація. З метою економії витрат варто розглядати автоматизацію процесу призначення допомоги.

Ключові слова: освіта, освітня підтримка, реінтеграція, ветерани, учасник бойових дій, Україна, США.

JEL classification: H52, H55, I20, I22.

DOI: 10.32987/2617-8532-2025-4-53-68.

Відповідно до чинного українського законодавства [1], держава гарантує учасникам бойових дій (УБД) та їхнім дітям державну ці-

льову підтримку для здобуття професійної (професійно-технічної), фахової передвищої й вищої освіти в державних і комунальних закладах

* Публікацію підготовлено за проектом «Забезпечення соціального захисту учасників АТО/ООС та суспільної інтеграції внутрішньо переміщених осіб в умовах посилення загроз соціальній безпеці» (реєстраційний номер 2021.01/0343), який переміг у конкурсі Національного фонду досліджень України «Наука для безпеки і сталого розвитку України».

освіти. Російсько-українська війна триває вже понад 10 років, зокрема повномасштабне вторгнення – понад 3 роки. За цей час чисельність УБД збільшилася майже втричі: з 439 тис. осіб перед повномасштабною війною до 1 285 тис. осіб станом на липень 2025 р. [2]. Отже, значно зросла потреба в оцінці ефективності механізму освітньої підтримки УБД і, за необхідності, в його удосконаленні.

Комплексні дані про чисельність УБД та їхніх дітей, які здобували освіту на умовах державної цільової підтримки, а також про обсяги цієї підтримки на сьогодні відсутні. За таких обставин її ефективність можна оцінити на основі порівняльного аналізу відповідних законодавчих баз у нашій і зарубіжних країнах. Однак вітчизняних наукових публікацій, присвячених цьому предмету досліджень, обмаль.

Докладним джерелом щодо зарубіжного законодавства й досвіду його впровадження можуть бути праці іноземних авторів. Так, П. Гхош [3], Е. Басс [4] дослідили, як фінансова допомога на освіту підвищує економічний добробут ветеранів; Е. Барр [5] – як вона впливає на рівень вступу та закінчення навчання ветеранами, їхні середні річні заробітки; Л. Чжан [6] – як вона фінансово стимулює ветеранів вступати до аспірантури. Особливості допомоги за програмою «Post-9/11 GI Bill» (США) висвітлено в праці К. Дортч [7]. В. Очіно досліджує причини відмови ветеранів від допомоги [8].

Підтримка для здобуття освіти УБД найчастіше згадується в публікаціях, що стосуються їх соціальної підтримки, соціального захисту, соціальної політики, зокрема в працях О. Марушева, М. Наньєва, Г. Вороб-

йова [9–11]. Зарубіжні моделі соціального захисту ветеранів описано в працях В. Костюк, О. Файдюк і аналітичних записках [12–15]. Оцінку ефективності витрат на соціальний захист УБД, у т. ч. витрат на освіту, проведено І. Рощик [16].

Результати опитувань діючих ветеранів про пріоритетність потреб в освіті та перекваліфікації викладено в працях Р. Величко-Трифонюк [17], громадської організації «Принцип» [18], О. Грішної [19].

Допомога в навчанні як інструмент адаптації ветеранів до цивільного життя в зарубіжних країнах розглядається в публікаціях Т. Шаповалової [20], Дж. Керінгтона [21], Н. Азьмук [22], ГО «Принцип» [18] та Українського ветеранського фонду [23; 24]; освітні й сертифікаційні програми для ветеранів – у працях Н. Сивака [25]; додаткова освіта після демобілізації – О. Грішної [19]; програми перепідготовки та професійної освіти – К. Ніженко [26] та ін.

Однак зарубіжні джерела не містять аналізу чи пропозицій щодо трансформації механізму освітньої підтримки ветеранів в Україні, які враховують усі передумови, що тут склалися. А вітчизняні джерела лише узагальнюють зарубіжний досвід, не аналізуючи деталей, на які потрібно зважати для оцінювання або зміни цього механізму.

Тому пропонуємо встановлювати відповідність механізму державної цільової підтримки для здобуття освіти УБД та їхніми дітьми розвитку суспільства на основі порівняльного аналізу вітчизняного й зарубіжного законодавства, що і є метою цієї статті. Завданнями статті є: порівняльний аналіз законодавчих норм

надання освітньої підтримки ветеранів в Україні та в обґрунтовано визначених країнах; формування висновків щодо відповідності цих норм суспільним запитам; розроблення пропозицій щодо трансформації механізму державної цільової підтримки для здобуття освіти УБД та їхніми дітьми.

Серед воєн і збройних конфліктів після Другої світової війни подібними за чисельністю та освітою учасників були корейська, в'єтнамська, афганська, іракська, ізраїльські, фолклендська, югославські війни [27]. З-поміж них найбільший досвід законотворчості та реалізації освітньої допомоги ветеранам мають США. Тому в контексті цієї статті проаналізовано саме його.

Державну цільову підтримку для здобуття професійної (професійно-технічної), фахової передвищої й вищої освіти в державних та кому-

нальних закладах освіти УБД та їхнім дітям передбачено Законом України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» [1], а порядок і умови її надання затверджено постановою КМУ від 23.11.2016 № 975 [28].

У США ветерани, військовослужбовці, резервісти отримують освітні пільги від Міністерства у справах ветеранів за чотирма чинними програмами: Post-9/11 GI Bill, DEA, MGIB-SR, MGIB-AD [29]. При цьому приблизно 63 % (565 тис. осіб) ветеранів, військовослужбовців дійсної служби, резервістів та утриманців у 2023 р. користувались освітніми пільгами відповідно до Закону про військово-службовців після 11 вересня (Post-9/11 GI Bill) [29]. Тому в порівняльному аналізі ми будемо враховувати норми саме цього закону (табл. 1).

Як видно з табл. 1, напрями використання освітньої допомоги в обох

Таблиця 1

Порівняльний аналіз законодавчих норм щодо освітньої допомоги ветеранам в Україні та США

Характеристика	Порядок № 975 (Україна)	Post-9/11 GI Bill (США)
Зміст (напрями використання) допомоги	Оплата навчання в державних і комунальних закладах професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти (у т. ч. дітям) – 100 %. Пільгові довгострокові кредити (у т. ч. дітям). Першочергове переведення на місця державного (регіонального) замовлення (у т. ч. дітям). Соціальна стипендія – тільки за денною формою. Безоплатне забезпечення підручниками, інтернетом (у т. ч. дітям) – за наявності в закладі освіти. Безоплатне проживання в гуртожитках (у т. ч. дітям)	Здобуття ступеня, зокрема дистанційно (у т. ч. родичам): - у державному ЗВО – 100 %; - у приватному / іноземному ЗВО – у межах лімітів. Льотна підготовка (у т. ч. родичам). Заочне навчання (у т. ч. тільки подружжю). Оплата проживання (у т. ч. родичам) – для студентів денної форми, у % залежно від тривалості служби, крім військовослужбовців на дійсній службі, 50 % для онлайн-студентів, у межах лімітів для студентів іноземних закладів освіти. Гроші на книги та приладдя (у т. ч. родичам), окрім студентів заочної форми та льотної підготовки, у % залежно від тривалості служби, у межах лімітів. Гроші на переїзд із сільської місцевості – у межах лімітів. Оплата репетитора – за умови схвалення в закладі освіти. Оплата національних іспитів, наприклад вступних (у т. ч. родичам). Оплата ліцензування, сертифікаційних тестів, підготовчих курсів (у т. ч. родичам) – за умови здобуття ступеня, схвалення Міністерством у справах ветеранів. Оплата за роботу під час навчання – за умови схвалення Міністерством у справах ветеранів

Характеристика	Порядок № 975 (Україна)	Post-9/11 GI Bill (США)
Додаткова допомога	Немає	Програма «Жовта стрічка» – для студентів із приватних чи іноземних ЗВО, нерезидентів
Умови отримання мінімальної допомоги	Статус УБД (30 днів перебування в районах проведення АТО, 1 день під час воєнного стану)	90 днів дійсної сумарної служби з 11.09.2001 р., 30 днів безперервної служби в разі звільнення за інвалідністю, володіння нагородою «Пурпурове серце». 10 років служби – допомога надається дітям 18–26 років
Рівень допомоги, %	Не залежить від терміну служби. Надається лише один раз на кожному рівні вищої освіти (крім ветеранів за станом здоров'я), раз на 3 роки для професійної (професійно-технічної) освіти (за страхового стажу понад 2 роки)	100 %: 1 095 днів і більше дійсної сумарної служби, 30 днів безперервної служби в разі звільнення за інвалідністю, володіння нагородою «Пурпурове серце». 90 %: 910–1 094 дні. 80 %: 730–909 днів. 70 %: 545–729 днів. 60 %: 180–544 дні. 50 %: 90–179 днів
Максимальна кількість місяців допомоги	Не встановлено. Тривалість навчання за освітнім рівнем	36
Максимальна тривалість використання права на допомогу	Не встановлено	Якщо звільнення зі служби до 01.01.2013 р. – 15 років з останнього дня дійсної служби ветерану, подружжю, дітям віком 18–26 років. Якщо звільнення зі служби після 01.01.2013 р. – безстроково, поки ветеран не скасує передачу пільг
Право в членів сім'ї	Діти на утриманні до 23 років. Механізму передачі немає, а лише використання посвідчення УБД дитиною	Подружжя, діти на утриманні 18–26 років. Механізм передачі права в межах виділеної допомоги

Складено автором за: [1; 28; 30–33].

країнах багато в чому збігаються, а саме: оплата навчання, проживання, підручники, інтернет. У США ветерани ще отримують виплати: на переїзд із сільської місцевості, на репетитора, на національні іспити, ліцензування, сертифікацію, підготовчі курси, на роботу під час навчання. Якщо оплата за навчання перераховується закладу освіти раз на семестр, то супутня допомога видається безпосередньо студенту щомісяця в сумі, передбаченій лімітами штатів. В Україні УБД та їхні діти на денній формі навчання на власний розсуд можуть витратити лише соціальну стипендію. Тобто у США до підтримки застосовується більш індивідуальний під-

хід, що створює більше можливостей вчитися й закінчити навчання. Такий підхід може бути реалізовано в Україні за умови розвитку інституту фахівців із супроводу ветеранів війни.

Перелік освітніх програм, за якими ветерани США можуть отримати допомогу, регламентується Державним акредитаційним агентством (SAA) або Міністерством у справах ветеранів (VA) з урахуванням вимог цього агентства. Це можуть бути програми як в акредитованих, так і в неакредитованих закладах освіти, що видають і диплом про присвоєння освітнього ступеня, і сертифікат. При цьому передбачено стовідсоткову оплату за освітніми програмами для

здобуття освітнього ступеня на денній формі навчання в державних ЗВО, а решта освітніх можливостей (навчання в приватному чи іноземному ЗВО, заочне навчання, льотні курси, програми поза коледжем) оплачуються в межах лімітів, встановлених Міністерством у справах ветеранів.

В Україні державна цільова освітня підтримка УБД надається для навчання тільки в державних або комунальних закладах і виключно для здобуття професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти. Така особливість української допомоги обмежує можливості професійного розвитку ветеранів і військовослужбовців, оскільки поза увагою залишаються курси неформальної освіти й освітні програми в деяких приватних ЗВО, що пропонують якісні освітні послуги. Так, Український ветеранський фонд уже співпрацює з освітніми організаціями, які пропонують безкоштовне навчання для ветеранів [34]. Великий досвід в освіті ветеранів мають, наприклад, Netpeak Group, EPAM, академія Mate, SoftServe, Choice31 та багато інших приватних компаній [35; 36]. Аналіз рейтингів ЗВО дає змогу встановити, що є приватні ЗВО [37], якості котрих довіряють успішні абітурієнти, про що свідчить вищий середній конкурсний бал, ніж у найкращих державних ЗВО, або середній бал НМТ на контракт.

Програми цільової освітньої допомоги військовослужбовцям, ветеранам України та США найбільше відрізняються передумовами отримання допомоги. В обох випадках це тривалість дійсної служби військовослужбовця. Однак, відповідно до Закону про військовослужбовців піс-

ля 11 вересня, право на пільги мають ветерани, військовослужбовці, які після 10.09.2001 р.: 1) прослужили на дійсній службі щонайменше 90 днів та продовжують службу чи звільнені з почесними; 2) звільнені через інвалідність, пов'язану зі службою, після проходження щонайменше 30 днів безперервної дійсної військової служби; 3) нагороджені за службу медаллю «Пурпурове серце» [7].

Натомість в Україні право на безоплатну освіту в закладах вищої, фахової передвищої освіти, професійної (професійно-технічної) освіти мають особи, визнані УБД [28]. За часів антитерористичної операції (АТО) відповідно до Порядку [38] статус УБД надавався особам, які брали безпосередню участь в АТО та були залучені до її проведення на строк щонайменше 30 календарних днів, у т. ч. за сукупністю днів перебування безпосередньо в районах її проведення. Якщо ж учасники АТО втрачали здоров'я, то статус УБД надавався незалежно від кількості днів залучення їх до АТО. З початком дії воєнного стану військовослужбовцям, що брали участь у виконанні бойових завдань у районах ведення бойових дій або на тимчасово окупованих територіях, статус УБД уже надається незалежно від тривалості виконання таких завдань [1].

Програми також відрізняються за формулою визначення розміру освітньої допомоги. Відповідно до Закону про військовослужбовців після 11 вересня, він диференціюється залежно від терміну дійсної служби. 100 % освітньої допомоги у США можна отримати, якщо термін дійсної військової служби становить 1 095 і більше днів, або 30 днів безперервної служби в

разі звільнення за інвалідністю, або особа володіє нагородою «Пурпурове серце». 90 % освітньої допомоги – якщо відслужив 910–1 094 дні, 80 % – 730–909 днів, 70 % – 545–729 днів, 60 % – 180–544 дні. 50 % максимального обсягу допомоги отримують ветерани й військовослужбовці, термін дійсної служби яких мінімальний, а саме 90–179 днів сумарно [29]. В Україні ж розмір освітньої допомоги не залежить від терміну служби, адже можливість навчатися протягом усього терміну навчання за освітнім рівнем отримує військовослужбовець, який здобув статус УБД.

У результаті порівняння доходимо висновку, що освітня допомога у США розглядається не лише як компенсація за витрачене фізичне й психічне здоров'я, інструмент вшанування подвигу військовослужбовців, а й як стимул довше служити, аби надалі мати більше освітніх пільг для себе та своїх дітей. Ця допомога також забезпечує реалізацію принципу справедливої компенсації: що довша служба, то більша винагорода. В Україні ці функції освітньої допомоги не реалізовано. Однак це є актуальним завданням, що визначено в Політиці залучення, розвитку та утримання людського капіталу в силах оборони [39, с. 35].

Учасникам програми «Post-9/11 GI Bill» зі 100 % допомогою, які навчаються в приватних чи іноземних ЗВО, але наразі не є дійсними військовослужбовцями, доступна додаткова програма «Жовта стрічка», що передбачає допомогу в оплаті вищої за встановлений Міністерством ветеранів ліміт плати за навчання. Розмір допомоги дорівнює сумі, яку готовий заплатити ЗВО у формі спів-

фінансування, якщо він зацікавлений отримати такого військовослужбовця в ролі студента. Решту оплачує сам студент.

Досвід США щодо співпраці з приватними освітніми установами та співучасті у фінансуванні навчання ветеранів і військовослужбовців не впроваджено, хоча в результаті можна було б збільшити обсяги ресурсів у сфері освіти та підвищити відповідальність здобувачів освітніх послуг за їх вибір.

У США обмежень щодо можливості використання освітньої допомоги на одному рівні освіти немає. Натомість законодавчо визначено терміни використання допомоги – зазвичай 36 місяців. Після вичерпання права на освіту військовослужбовець не отримує додаткову допомогу. У більшості випадків це дає можливість забезпечити нормальну інтенсивність навчання і здобуття кваліфікації за визначений законодавством термін. Але в окремих випадках це пов'язано з ризиком виникнення труднощів у навчанні ветеранів, які на момент навчання часто вже мають сім'ї, і відрахувань без здобуття кваліфікації [7].

В Україні ж тривалість цільової підтримки не встановлено, натомість як для УБД, так і для кожного громадянина України передбачено право безоплатно навчатися на кожному рівні освіти з певними обмеженнями. Безоплатно здобути професійну (професійно-технічну) освіту за іншою професією можна не раніше ніж через три роки після завершення попереднього безоплатного навчання, за умови наявності підтвердженого страхового стажу щонайменше два роки та за наявності місць після зарахування тих, хто вчиться вперше [33,

ст. 5]. А безоплатно навчатися на кожному рівні вищої освіти можна лише один раз протягом життя [30, ст. 4].

Ці обмеження перестають бути актуальними, якщо за станом здоров'я УБД втратив можливість виконувати роботу (службові чи посадові обов'язки) за попередньо здобутою професією (кваліфікацією), що підтверджується рекомендаціями у сфері зайнятості [30, ст. 4; 33, ст. 44.1]. Обмежень також немає щодо здобуття УБД фахової передвищої освіти, хоча це не передбачено Законом України [31], а лише Порядком прийому [32], розділ III.

Тому можна стверджувати, що освітня допомога виконує функцію реінтеграції демобілізованих військовослужбовців у ринок праці лише в обмеженому порядку. Цільова освітня допомога повністю сприяє реінтеграції, якщо УБД втратив здоров'я або здобуває фахову передвищу освіту або професійно-технічну чи вищу освіту вперше. Однак, якщо УБД здобув перший рівень (бакалавр) вищої військової освіти, то цивільну освіту за цим рівнем він здобувати безоплатно вже не може, а тільки за другим рівнем (магістр). А якщо він здобув безоплатно військову вищу освіту за всіма рівнями, то в статусі УБД він має право на перекваліфікацію лише за наявності інвалідності або право на здобуття фахової передвищої чи професійно-технічної освіти.

Оскільки інформація про освітню структуру військовослужбовців є секретною, то, користуючись даними про те, що майже весь офіцерський і сержантський склад ЗСУ (приблизно 30 %) має вищу освіту, можна зробити висновок, що внаслідок таких законодавчих норм втрачається

можливість повноцінної реінтеграції 30–60 % ветеранів [40].

Водночас актуальність задоволення освітніх потреб і професійного розвитку підтверджується низкою досліджень, а також під час опитувань, виконаних автором на замовлення Національного фонду досліджень України, і зростає з роками: 2024 р. – потребують допомоги зараз чи в майбутньому від 26,07 до 27,36 % УБД [17, с. 6, 11]; 2024 р. – потреба є актуальною для 61,6% УБД, із них потребу не задоволено або слабко задоволено в 27,4 % (табл. 2), мають плани здобувати додаткову освіту після закінчення служби 34,8 % УБД [19, с. 153]; 2025 р. – потребували чи потребують підтримки після демобілізації від 33,83 до 51,78 % УБД [18, с. 178].

Дані табл. 2 свідчать, що найбільша частка респондентів, які вказали на незадоволеність чи слабку задоволеність потреби в освіті та професійному розвитку (на рівні 1 і 2), припадає на вікові групи 50–59 років (32,3 %) та 36–49 років (29,2 %). Тобто це вік, коли військовослужбовці звільняються зі служби, але ще є працездатними й потребують реінтеграції в ринок праці за допомогою освіти. Як видно, практично кожен четвертий респондент із числа тих, хто воює та поки не має статусу УБД, вважає потребу в освіті й професійному розвитку повністю не задоволеною, що підтверджує актуальність цієї проблеми.

На думку 62,1 % респондентів (табл. 3), серед чинних інструментів соціального захисту, що спрямовані на задоволення потреби УБД в освіті та професійному розвитку, найпотрібнішим є повна або часткова оплата навчання дітей УБД у закладах

Таблиця 2

Розподіл УБД за віком, статусом і рівнем задоволення потреби в освіті та професійному розвитку, %

Рівень задоволення потреби	Вік УБД, років					Статус УБД			Усі респонденти
	до 27	28-35	36-49	50-59	60 і старші	Набув статусу у 2014-2021 рр.	Набув статусу у 2022-2024 рр.	Воює, статусу не має	
1	12,8	13,3	19,7	23,5	0	11,4	17,6	25,7	17,0
2	6,4	14,3	9,5	8,8	0	5,1	13,2	5,7	10,4
3	31,9	31,6	29,2	23,5	0	31,6	28,9	28,6	29,6
4	25,5	19,4	19,7	23,5	50	25,3	21,1	11,4	21,1
5	23,4	21,4	21,9	20,6	50	26,6	19,1	28,6	22,0

Примітка. Рівні задоволення потреб в освіті та професійному розвитку: 1 – не задоволено; 2 – задоволено слабо; 3 – задоволено на середньому рівні; 4 – задоволено на належному рівні; 5 – задоволено повністю. Темно-сірим кольором виділено комірки, значення яких перевищують відповідне середнє по вибірці, світло-сірим – значення яких менші від середнього.

Складено за проєктом із реєстраційним номером 2021.01/0343, який переміг у конкурсі Національного фонду досліджень України «Наука для безпеки і сталого розвитку України».

освіти за рахунок бюджетних коштів. Разом із тим досить вагомою є можливість отримання пільгових кредитів на навчання й соціальних стипендій для УБД та їхніх дітей, а також цільової допомоги на повну або часткову оплату навчання самих УБД.

У США обмежено час на отримання допомоги з моменту останнього дня служби. Наприклад, згідно із Законом про військовослужбовців після 11 вересня це 15 років, якщо військовослужбовець звільнився зі служби до 01.01.2013 р., в іншому

Таблиця 3

Розподіл УБД за потрібністю інструментів соціального захисту для задоволення потреби в освіті та професійному розвитку, %

Інструменти соціального захисту	Потрібність інструментів соціального захисту					Важко відповісти
	1	2	3	4	5	
Повна або часткова оплата навчання УБД у закладах професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти за рахунок бюджетних коштів	25,7	3,4	9,7	12,5	48,7	4,1
Повна або часткова оплата навчання дітей УБД у закладах професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти за рахунок бюджетних коштів	17,2	2,4	6,7	11,6	62,1	4,5
Пільгові кредити на навчання, соціальні стипендії для УБД / їхніх дітей	22,3	3,8	8,9	12,1	52,8	4,3
Одноразове отримання ваучера від центру зайнятості для навчання УБД	30,0	4,7	16,1	10,5	38,6	9,7

Примітка. Потрібність інструментів соціального захисту: 1 – узагалі не потрібний; 2 – мало потрібний; 3 – помірно потрібний; 4 – дуже потрібний; 5 – надзвичайно потрібний. Світло-сірим кольором виділено інструменти з полярною потрібністю (1) і (5), темно-сірим – найпотрібніші інструменти.

Складено за проєктом із реєстраційним номером 2021.01/0343, який переміг у конкурсі Національного фонду досліджень України «Наука для безпеки і сталого розвитку України».

разі пільгою користуються безстроково. В Україні обмежень у часі використання освітньої допомоги немає, що дає можливість навчатись особам у «срібному» віці або їхнім дітям. Така можливість є особливо актуальною в наш час, коли середній вік учасників бойових дій понад 40 років [41].

Особливістю освітньої допомоги ветеранам і військовослужбовцям США за Законом про військовослужбовців після 11 вересня є право передавати частину або всі свої невикористані освітні пільги для утриманців (подружжя чи дітей). Таке право мають особи, які прослужили мінімум 10 років (6 років на момент подання заявки на передачу та ще 4 роки після). У зазначеному законі прописано обмеження щодо тривалості користування пільгою й вікові обмеження дітей. Якщо військовослужбовців звільнено з дійсної військової служби до 01.01.2013 р., то їхні родичі (подружжя чи діти) можуть отримати стипендію протягом 15 років від дати звільнення, а якщо після вказаної дати, то обмежень немає. Діти можуть претендувати на стипендію у віці 18–26 років.

В Україні державна цільова підтримка для здобуття освіти не надається подружжю УБД, тим самим позбавляючи сім'ї економічної стабільності (особливо в разі поранення чи загибелі військового), можливості отримати компенсацію через труднощі з працевлаштуванням подружжя у зв'язку з частими переїздами, компенсацію втрат можливостей для навчання й кар'єри.

Допомога для дітей УБД надається до закінчення ними закладів професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти, але

не довше ніж до досягнення ними 23 років [28]. До цього віку дитина УБД зможе лише по одному разу вчитися на різних рівнях освіти, якщо при цьому не зробить жодної перерви на працевлаштування. Такий підхід збігається з американським: освітня допомога розглядається як інвестиція, підтримка на початковому етапі життя, забезпечення доступу до професії, навіть якщо родина втратила годувальника або має менший дохід через інвалідність ветерана. Вікові обмеження заохочують дітей здобувати освіту в типовому віці, а для державного бюджету забезпечують відносну прогнозованість.

На підставі порівняльного аналізу, наукового абстрагування та логічного узагальнення можна зробити висновок, що освітня допомога ветеранам в Україні виконує лише частину функцій аналогічної допомоги у США. Як і будь-яка допомога на освіту, допомога на освіту ветеранам в обох країнах покликана формувати такі позитивні наслідки для суспільства: підвищення рівня освіти й культури ветеранів, підвищення рівня їх зайнятості та зниження рівня безробіття, збільшення доходів і зменшення бідності, покращення здоров'я, зниження криміногенності тощо. Усе це сприяє реінтеграції ветеранів у суспільство після демобілізації, однак в Україні з багатьма обмеженнями.

Водночас допомога у США має потенціал виконувати державотворчу функцію, залучаючи й утримуючи людський капітал у силах оборони, оскільки умови її отримання та розмір залежать від терміну перебування на військовій службі. Для залучення й утримання людського капіталу

в силах оборони в Україні варто скористатися досвідом США та передбачити залежність обсягу освітньої підтримки від терміну військової служби. Такі зміни в механізмі допомоги також дадуть змогу забезпечити дистрибутивну справедливість при розподілі державних коштів – пропорційну кількості років військової служби компенсацію втрат здоров'я й можливостей завдяки відповідним обсягам освітньої підтримки, у т. ч. дітям та подружжю.

Механізм надання допомоги ветеранам за освітніми рівнями, що діє в Україні, не дає можливості достатньо диференціювати обсяги допомоги залежно від терміну служби. Тому, з метою підвищення гнучкості й ефективності освітньої допомоги для ветеранів в Україні, її видачу варто передбачити у формі грантів. Це дасть їм можливість отримувати освітні послуги в усіх освітніх закладах, які визнані Міністерством у справах ветеранів України, враховуючи не форму власності закладів, а передусім якість освітніх послуг, їх відповідність потребам ринку праці чи самих ветеранів. Для протидії зростанню витрат на адміністрування допомоги внаслідок упрова-

дження диференційованої освітньої підтримки варто розглядати автоматизацію процесу призначення допомоги.

Перспективною, на нашу думку, є можливість співфінансування навчання закладами освіти, роботодавцями, самими ветеранами, оскільки це дає змогу залучити додаткові кошти у сферу освіти, підвищити конкуренцію серед закладів освіти за ветеранів, а отже, і якість освітніх послуг, посилити відповідальність ветеранів та роботодавців за вибір якісних і актуальних освітніх послуг.

Важливою є можливість передачі освітньої допомоги не тільки дітям, а й іншому члену подружжя. Це підвищить шанси на його працевлаштування та одержання більшого заробітку для утримання сім'ї, що є особливо критичним за умов інвалідності й непрацездатності ветерана.

Перспективою подальших досліджень може бути порівняльний аналіз законодавчих норм щодо механізмів освітньої допомоги ветеранам і досвіду їх реалізації в Україні та Великобританії й Ізраїлі – країнах, що мають досвід великих мобілізацій осіб із високим рівнем освіти.

Список використаних джерел

1. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту : Закон України від 22.10.1993 № 3551-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text>.
2. Адміністративні дані в значенні Закону України «Про державну статистику», що збираються Міністерством у справах ветеранів України. Дія. URL: <https://data.gov.ua/dataset/034f43a4-133a-498f-8478-6076ed1013e4>.
3. Ghosh P, Pal S, Negrusa S. Spillover Effects of Financial Aid for Education: Does Post-9/11 GI Bill Reduce Veteran SNAP Participation? *Journal of veteran studies*. 2020. Vol. 6, Iss. 3. P. 110–122. DOI: <https://doi.org/10.21061/jvs.v6i3.203>.
4. Bass E. Educational benefits for veterans: The Post-9/11 GI Bill. *Educational Studies*. 2019. Vol. 47, Iss. 1. P. 108–116. DOI: <https://doi.org/10.1080/03055698.2019.1665987>.

5. Barr A., Kawano L., Sacerdote B., Skimmyhorn W., Stevens M. You can't handle the truth: the effects of the Post-9/11 GI Bill on higher education and earnings. *Working Paper*. No. 29024. Cambridge, 2021. URL: <http://www.nber.org/papers/w29024>.

6. Zhang L. Evaluating the Impact of the Post-9/11 GI Bill on Veterans' Graduate School Enrollment. *AccesLex-Funded Research*. 2019. URL: <https://surl.li/awxaei>.

7. Dortch C. The Post-9/11 GI Bill: A Primer. *CRS Report*. No. R42755. 2024. URL: <https://www.congress.gov/crs-product/R42755>.

8. Ochinko W. Paper 4676-2020 – Post-9/11 GI Bill: Teasing Out Insights about Veterans' Success in Postsecondary Education. *SAS Global Forum 2020*. URL: <https://support.sas.com/resources/papers/proceedings20/4676-2020.pdf>.

9. Марушева О. А. Механізм соціального захисту ветеранів війни та членів їх сімей в умовах дії воєнного стану. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2024. № 6. С. 46–51. DOI: <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2024.6.7>.

10. Наньєва М. І. Організація соціальної підтримки ветеранів війни: міжнародний досвід. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2025. Вип. 44. С. 464–473. URL: <https://nzlubp.org.ua/index.php/journal/article/download/1649/1429>.

11. Воробйова Г. В., Зозуля С. С. Зарубіжні тренди соціальної політики захисту ветеранів. *Актуальні проблеми політики*. 2021. Вип. 68. С. 90–95. DOI: <https://doi.org/10.32837/app.v0i68.1288>.

12. Костюк В. С., Осінова А. А., Непочащенко З. В. Актуалізація соціальної політики захисту військовослужбовців, ветеранів та осіб з інвалідністю внаслідок війни. *Здобутки економіки: перспективи та інновації*. 2025. Вип. 17. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15313175>.

13. Faidiuk O., Liakh T. Comparative Analysis of Social Services Provided to Female Combatants and Veterans in Ukraine and Abroad. *Society. Integration. Education: Proceedings of the International Scientific Conference, May 28th-29th 2021*. Vol. III. P. 243–253. DOI: <https://doi.org/10.17770/sie2021vol3.6382>.

14. Аналітична записка з питань порівняльного законодавства про заходи забезпечення програм соціальної підтримки військовослужбовців після завершення служби в США, Ізраїлі, Великій Британії, Південній Кореї та Японії. *Дослідницька служба Верховної Ради України*. 2023. 12 черв. URL: <https://research.rada.gov.ua/uploads/documents/32427.pdf>.

15. Системи соціальної підтримки ветеранів: Хорватія, Ізраїль, Велика Британія, Сербія та Данія / за заг. ред. Д. Султангалієва та Л. Галан. Київ : ГО Правозахисний центр для військовослужбовців «Принцип», 2023. 104 с. URL: <https://www.princip.org/wp-content/uploads/2024/02/soczpidtrymka-1.pdf>.

16. Roshchuk I., Bilan Y., Mishchuk H., Samoliuk N. Managing social protection forex-combatants: evaluating effectiveness through KPI methodology. *Polish Journal of Management Studies*. 2025. Vol. 31, No. 1. P. 248–263. URL: <https://pjms.zim.pcz.pl/article/551795/en>.

17. Актуальні потреби та бачення можливостей для кар'єрного і професійного зростання ветеранів / Український ветеранський фонд, 2024. URL: <https://veteranfund.com.ua/wp-content/uploads/2024/02/pracevlashtuvanna.pdf>.

18. Перехід від військової служби до цивільного життя: контексти, досвіди, рішення / Правозахисний центр «Принцип». Київ, 2025. 224 с. URL: <https://www.princip.org/analytics/perehid-vid-vijskovoyi-sluzhby-do-cyvilnogo-zhyttya-konteksty-dosvidy-rishennya/>.

19. Грішнова О., Лисенко В. Реінтеграція учасників бойових дій у цивільне життя: проблеми зайнятості та шляхи їх розв'язання. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2024. № 2 (74). С. 146–156. URL: <https://snku.krok.edu.ua/index.php/vcheni-zapiski-universitetu-krok/article/view/726>.

20. *Shapovalova T.* Comparative analysis of war veterans' adaptation programs to civilian life in Ukraine, Great Britain and the USA. *Social and Legal Studies*. 2023. Vol. 6, No. 3. P. 161–170. DOI: <https://doi.org/10.32518/sals3.2023.161>.

21. *Керрінгтон Дж. Гр.* Огляд міжнародних практик у сфері реінтеграції ветеранів: міркування щодо воєнного та повоєнного контексту України. URL: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2023-09/veteransreintegrationreport_-_ukr_-_2023-09-13_upd.pdf.

22. *Азьмук Н. А.* Соціально-економічна та освітня реінтеграція ветеранів до ринку праці: український контекст. *Вісник економічної науки України*. 2023. № 2 (45). С. 117–122. DOI: [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2023.2\(45\).117-122](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2023.2(45).117-122).

23. Інноваційні підходи до працевлаштування та перекваліфікації ветеранів: світовий досвід і перспективи для України. *Український ветеранський фонд*. 2024. URL: <https://veteranfund.com.ua/innovative-approaches-to-employment-and-retraining-of-veterans/>.

24. Державна політика підтримки ветеранів: досвід Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії. *Український ветеранський фонд*. 2023. URL: <https://veteranfund.com.ua/support-for-veterans-of-the-united-kingdom-of-great-britain-and-northern-ireland/>.

25. *Syvak N.* Evaluating Policy Alternatives for the Economic Reintegration of Ukrainian Veterans. *Public Administration and Law Review*. 2024. No. 4 (20). P. 4–19. DOI: <https://doi.org/10.36690/2674-5216-2024-4-4-19>.

26. *Ніжейко К., Ковалівська К.* Реінтеграція ветеранів у цивільне життя: міжнародний досвід та особливості в Україні. *Економіка та суспільство*. 2024. № 67. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-67-161>.

27. *Herre B., Rodés-Guirao L., Roser M.* War and Peace. URL: <https://ourworldindata.org/war-and-peace>.

28. Про надання державної цільової підтримки деяким категоріям громадян для здобуття професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти : постанова Кабінету Міністрів України від 23.11.2016 № 975. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/975-2016-%D0%BF#Text>.

29. *Dortch C.* Veterans' Educational Assistance Programs and Benefits: A Primer. *CRS Report*. 2024. No. R42785. URL: <https://www.congress.gov/crs-product/R42785>.

30. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>.

31. Про фахову передвищу освіту : Закон України від 06.06.2019 № 2745-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19#Text>.

32. Про затвердження Порядку прийому на навчання до закладів фахової передвищої освіти України у 2025 році : наказ Міністерства освіти і науки України від 07.02.2025 № 166. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0293-25#Text>.

33. Про професійну (професійно-технічну) освіту : Закон України від 10.02.1998 № 103/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/103/98-%D0%B2%D1%80#Text>.

34. Шлях ветерана. *Український ветеранський фонд*. URL: <https://veteranfund.com.ua/projects/>.

35. *Малашенко І.* Освітні можливості для ветеранів: безкоштовні ІТ-курси та навчальні програми. URL: <https://dou.ua/lenta/articles/educational-programs-for-veterans/>.

36. *Масенко В., Плис А.* IT, маркетинг, англійська, бізнес-навчання. 20 безкоштовних програм для ветеранів. Великий гід від Forbes Ukraine. *Forbes Ukraine*. 2025. URL: <https://forbes.ua/lifestyle/opanuvati-novu-profesiyu-chi-zapustiti-vlasnu-spravu-gid-osvitnimi-mozhливостями-dlya-veteraniv-20-21022025-27357>.

37. Найкращі приватні заклади вищої освіти України. *Освіта.ua*. URL: <https://osvita.ua/vnz/rating/25714/>.

38. Про затвердження Порядку надання та позбавлення статусу учасника бойових дій осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України і брали безпосередню участь в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення чи у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації в Донецькій та Луганській областях, забезпеченні їх здійснення, у заходах, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України : постанова Кабінету Міністрів України від 20.08.2014 № 413. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/413-2014-%D0%BF#n10>.

39. Політика залучення, розвитку та утримання людського капіталу в силах оборони / М-во оборони України. URL: <https://mod.gov.ua/diyalnist/normativno-pravova-baza/politika-zaluchennya-rozvitku-ta-utrimannya-lyudskogo-kapitalu-v-silah-oboroni>.

40. Структура, жінки в армії та західна зброя: як повномасштабна війна змінила ЗСУ. *Факти*. 2024. URL: <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/20251206-struktura-zhinky-v-armiyi-ta-zahidna-zbroya-yak-povnomasshtabna-vijna-zminyala-zsu/>.

41. *Safronova O., Chursina K., Krasnolutska D.* Ukraine Sends Older Soldiers to Front But Army Needs Young Men. *Bloomberg*. 2024. URL: <https://www.bloomberg.com/news/features/2024-05-26/ukraine-sends-older-troops-to-war-with-russia-as-army-runs-short-of-men>.

Iryna Roshchuk

Ph. D. (Economics), National University of Water and Environmental Engineering,
Rivne, Ukraine, i.a.roshchuk@nuwm.edu.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3155-2727>

EDUCATIONAL SUPPORT FOR VETERANS: A COMPARATIVE ANALYSIS OF THE LEGISLATION OF UKRAINE AND THE USA

Abstract. *The relevance of the article lies in the need to ensure flexibility, a state-building function and a function of fair distribution of educational support for veterans, the number of whom has increased with the beginning of the full-scale war in Ukraine. The purpose of the study is a comparative analysis of the mechanisms of educational support for veterans of Ukraine and the USA, carried out by logical generalization and comparison of legislative norms. As a result of the comparative analysis, it was found that the mechanisms of both countries, although poorly developed in Ukraine, are similar in the areas of support spending, types of training programs and rights of children of veterans. The remaining characteristics of the mechanism are completely different. Therefore, the Ukrainian mechanism is less flexible and does not sufficiently meet the modern needs of society. As a result of scientific abstraction, it was determined that in both countries the legislation on educational support for veterans fulfills economic, social, psychological, and cultural functions and facilitates veterans' reintegration into society after demobilization; however, in Ukraine these functions are implemented with significant limitations. In addition, educational support in the USA also has a clearly expressed state-building function and a function of fair distribution, which are not developed in Ukraine. To increase the effectiveness of the Ukrainian mechanism of educational support, it is proposed to supplement it with such components as differentiated*

grants, the purchase of any educational services recognized by the Ministry of Veterans Affairs of Ukraine, co-financing of education by educational institutions, employers, and the veterans themselves, unlimited terms for using the assistance, and the transfer of assistance to spouses. To attract and retain human capital in the defense forces, the amount of educational support should be made dependent on the term of military service. Such an approach will also make it possible to ensure distributive justice of support: the longer the service, the greater the losses and the restrictions associated with it, the greater the support as compensation. To reduce costs, it is worth considering automating the process of assigning assistance.

Keywords: education, educational support, reintegration, veterans, veteran of combat operations, Ukraine, USA.

References

1. Verkhovna Rada of Ukraine. (1993). *On the status of war veterans and guarantees of their social protection* (Act No. 3551-XII, October 22). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text> [in Ukrainian].
2. Diia. (n. d.). *Administrative data within the meaning of the Law of Ukraine "On State Statistics" collected by the Ministry of Veterans Affairs of Ukraine*. Retrieved from <https://data.gov.ua/dataset/034f43a4-133a-498f-8478-6076ed1013e4> [in Ukrainian].
3. Ghosh, P., Pal, S., & Negrusa, S. (2020). Spillover effects of financial aid for education: Does Post-9/11 GI Bill reduce veteran SNAP participation? *Journal of Veteran Studies*, 6(3), 110-122. DOI: <https://doi.org/10.21061/jvs.v6i3.203>.
4. Bass, E. (2019). Educational benefits for veterans: The Post-9/11 GI Bill. *Educational Studies*, 47(1), 108-116. DOI: <https://doi.org/10.1080/03055698.2019.1665987>.
5. Barr, A., Kawano, L., Sacerdote, B., Skimmyhorn, W., & Stevens, M. (2021). You can't handle the truth: The effects of the Post-9/11 GI Bill on higher education and earnings. *Working Paper*, 29024. Cambridge. Retrieved from <http://www.nber.org/papers/w29024>.
6. Zhang, L. (2019). Evaluating the impact of the Post-9/11 GI Bill on veterans' graduate school enrollment. *AccesLex-Funded Research*. Retrieved from <https://surl.li/awxaei>.
7. Dortch, C. (2024). The Post-9/11 GI Bill: A primer. *CRS Report*, R42755. Retrieved from <https://www.congress.gov/crs-product/R42755>.
8. Ochinko, W. (2020). Paper 4676-2020 – Post-9/11 GI Bill: Teasing Out Insights about Veterans' Success in Postsecondary Education. *SAS Global Forum 2020*. Retrieved from <https://support.sas.com/resources/papers/proceedings20/4676-2020.pdf>.
9. Marusheva, O. A. (2024). Mechanism of social protection for war veterans and their families under martial law. *Dnipro Scientific Journal of Public Administration, Psychology, and Law*, 6, 46-51. DOI: <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2024.6.7> [in Ukrainian].
10. Nanieva, M. I. (2025). Organization of social support for war veterans: international experience. *Scientific notes of Lviv University of Business and Law*, 44, 464-473. Retrieved from <https://nzlubb.org.ua/index.php/journal/article/download/1649/1429> [in Ukrainian].
11. Vorobyova, G. V., & Zozulia, S. S. (2021). Foreign trends in social policy for the protection of veterans. *Current issues in politics*, 68, 90-95. DOI: <https://doi.org/10.32837/app.v0i68.1288> [in Ukrainian].
12. Kostiuk, V. S., Osipova, A. A., & Nepochatenko, Z. V. (2025). Updating social policy for the protection of military personnel, veterans, and persons with disabilities resulting from war. *Economic achievements: prospects and innovations*, 17. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15313175> [in Ukrainian].

13. Faidiuk, O., & Liakh, T. (2021). Comparative Analysis of Social Services Provided to Female Combatants and Veterans in Ukraine and Abroad. *Society. Integration. Education*, Proceedings of the International Scientific Conference. DOI: <https://doi.org/10.17770/sie2021vol3.6382>.

14. Research Service of the Verkhovna Rada of Ukraine. (2023). *Analytical note on comparative legislation on measures to ensure social support programs for military personnel after completion of service in the United States, Israel, Great Britain, South Korea, and Japan*. Retrieved from <https://research.rada.gov.ua/uploads/documents/32427.pdf> [in Ukrainian].

15. Sultangaliyev, D., & Galan, L. (Eds.). (2023). *Social support systems for veterans: Croatia, Israel, Great Britain, Serbia, and Denmark*. Kyiv. Retrieved from <https://www.pryncyp.org/wp-content/uploads/2024/02/soczpidtrymka-1.pdf> [in Ukrainian].

16. Roshchuk, I., Bilan, Y., Mishchuk, H., & Samoliuk, N. (2025). Managing social protection for ex-combatants: Evaluating effectiveness through KPI methodology. *Polish Journal of Management Studies*, 31(1), 248-263. Retrieved from <https://pjms.zim.pcz.pl/article/551795/en>.

17. Ukrainian Veterans Fund. (2024). *Current needs and vision of opportunities for career and professional growth of veterans*. Retrieved from <https://veteranfund.com.ua/wp-content/uploads/2024/02/pracevlashtuvanna.pdf> [in Ukrainian].

18. Human Rights Center "Principle". (2025). Transition from military service to civilian life: contexts, experiences, decisions. Retrieved from <https://www.pryncyp.org/analytics/perehid-vid-vijskovoyi-sluzhby-do-cyvilnogo-zhyttya-konteksty-dosvidy-rishennya/> [in Ukrainian].

19. Hryshnova, O., & Lysenko, V. (2024). Reintegration of combatants into civilian life: employment problems and ways to solve them. *Scientific Notes of KROK University*, 2(74), 146-156. Retrieved from <https://snku.krok.edu.ua/index.php/vcheni-zapiski-universitetu-krok/article/view/726> [in Ukrainian].

20. Shapovalova, T. (2023). Comparative analysis of war veterans' adaptation programs to civilian life in Ukraine, Great Britain and the USA. *Social and Legal Studies*, 6(3), 161-170. DOI: <https://doi.org/10.32518/sals3.2023.161>.

21. Carrington, J. G. (n. d.). *Review of international practices in the field of veteran reintegration: considerations regarding the military and post-war context of Ukraine*. Retrieved from https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2023-09/veteransreintegration_report_-_ukr_-_2023-09-13_upd.pdf [in Ukrainian].

22. Azmuk, N. A. (2023). Socio-economic and educational reintegration of veterans into the labor market: the Ukrainian context. *Bulletin of Economic Science of Ukraine*, 2(45), 117-122. DOI: [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2023.2\(45\).117-122](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2023.2(45).117-122) [in Ukrainian].

23. Ukrainian Veterans Fund. (2024). *Innovative approaches to the employment and retraining of veterans: global experience and prospects for Ukraine*. Retrieved from <https://veteranfund.com.ua/innovative-approaches-to-employment-and-retraining-of-veterans/> [in Ukrainian].

24. Ukrainian Veterans Fund. (2023). *State policy on support for veterans: the experience of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland*. Retrieved from <https://veteranfund.com.ua/support-for-veterans-of-the-united-kingdom-of-great-britain-and-northern-ireland/> [in Ukrainian].

25. Syvak, N. (2024). Evaluating policy alternatives for the economic reintegration of Ukrainian veterans. *Public Administration and Law Review*, 4(20), 4-19. DOI: <https://doi.org/10.36690/2674-5216-2024-4-4-19>.

26. Nizheiko, K., & Kovalivska, K. (2024). Reintegration of veterans into civilian life: international experience and peculiarities in Ukraine. *Economy and Society*, 67. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-67-161> [in Ukrainian].

27. Herre, B., Rodés-Guirao, L., & Roser, M. (n. d.). *War and Peace*. Retrieved from <https://ourworldindata.org/war-and-peace>.

28. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2016). *On the provision of targeted state support to certain categories of citizens for obtaining vocational (vocational-technical), pre-higher and higher education* (Resolution No. 975, November 23). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/975-2016-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
29. Dortch, C. (2024). Veterans' educational assistance programs and benefits: A primer. *CRS Report, R42785*. Retrieved from <https://www.congress.gov/crs-product/R42785>.
30. Verkhovna Rada of Ukraine. (2014). *On Higher Education* (Act No. 1556-VII, July 1). Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/page> [in Ukrainian].
31. Verkhovna Rada of Ukraine. (2019). *On Vocational Pre-Higher Education* (Act No. 2745-VIII, June 6). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19#Text> [in Ukrainian].
32. Ministry of Education and Science of Ukraine. (2025). *On approval of the Procedure for admission to higher vocational education institutions of Ukraine in 2025* (Order No. 166, February 7). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0293-25#Text> [in Ukrainian].
33. Verkhovna Rada of Ukraine. (1998). *On Vocational (Vocational and Technical) Education* (Act No. 103/98-BP, February 10). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/103/98-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].
34. Ukrainian Veterans Fund. (n.d.). *The Veteran's Path*. Retrieved from <https://veteran.fund.com.ua/projects/> [in Ukrainian].
35. Malashenko, I. (2023). *Educational opportunities for veterans: free IT courses and training programs*. Retrieved from <https://dou.ua/lenta/articles/educational-programs-for-veterans/> [in Ukrainian].
36. Masenko, V., & Plis, A. (2025). IT, marketing, English, business training. 20 free programs for veterans. The Big Guide from Forbes Ukraine. *Forbes Ukraine*. Retrieved from <https://forbes.ua/lifestyle/opanuvati-novu-profesiyu-chi-zapustiti-vlasnu-spravu-gid-osvitnimi-mozhливостями-dlya-veteraniv-20-21022025-27357> [in Ukrainian].
37. Osvita.ua. (2025). *The best private higher education institutions in Ukraine*. Retrieved from <https://osvita.ua/vnz/rating/25714/> [in Ukrainian].
38. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2014). *On approval of the Procedure for granting and depriving combatant status of persons who defended the independence, sovereignty and territorial integrity of Ukraine and took direct part in the anti-terrorist operation, ensuring its conduct or in the implementation of measures to ensure national security and defense, repel and deter the armed aggression of the Russian Federation in the Donetsk and Luhansk regions, ensuring their implementation, in measures necessary to ensure the defense of Ukraine, protect the security of the population and the interests of the state in connection with the military aggression of the Russian Federation against Ukraine* (Resolution No. 413, August 20). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/413-2014-%D0%BF#n10> [in Ukrainian].
39. Ministry of Defense of Ukraine. (2024). *Policy on the recruitment, development, and retention of human capital in the defense forces*. Retrieved from <https://mod.gov.ua/diyalnist/normativno-pravova-baza/politika-zaluchennya-rozvitku-ta-utrimannya-lyudskogo-kapitalu-v-siloh-oboroni> [in Ukrainian].
40. Fakty. (2024). *Structure, women in the army, and Western weapons: how full-scale war changed the Armed Forces of Ukraine*. Retrieved from <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/20251206-struktura-zhinky-v-armiyi-ta-zahidna-zbroya-yak-povnomasshtabna-vijna-zminyly-zsu/> [in Ukrainian].
41. Safronova, O., Chursina, K., & Krasnolutska, D. (2024). Ukraine sends older soldiers to front but army needs young men. *Bloomberg*. Retrieved from <https://www.bloomberg.com/news/features/2024-05-26/ukraine-sends-older-troops-to-war-with-russia-as-army-runs-short-of-men>.